ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРОНД ГЭРЭЭСЭЭ СУРГУУЛЬД ЯВАХ БОЛОМЖГҮЙ БАГА НАСНЫ ХҮҮХДИЙН СУРАЛЦАХ БОЛОМЖИЙГ БҮРДҮҮЛЖ БАЙГАА ТАЛААРХ ТУРШЛАГА, ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ

(Мэдээлэл лавлагаа)

Р.Хатанбаатар, А.Пагма, Ө.Мөнхтунгалаг

Гэрээсээ сургуульд явах боломжгүй бага насны хүүхдийн боловсрол эзэмших асуудал юуны өмнө төв суурин газраас хол оршдог, хөдөө, орон нутгийн хүүхдүүдийн суралцахтай холбоотой асуудал юм.

Олон улс орнуудад цөөн сурагчтай сургуулиуд нь өөр өөрийн онцлогтой, ялгаатай чиг зорилготой байдаг бөгөөд боловсрол олгох бодлого, хэрэгжүүлэх хэлбэр нь ч ялгаатай байдаг байна. Норвегийн цөөн сурагчтай сургуулиудын тэн хагас нь нэгдсэн ангиудын системээр хичээллэдэг бол газар нутаг том, хүн ам нь тархай бутархай оршин суудаг Австралид радио сургалтын, Аляскад телевизийн сургалтын хэлбэрт илүү анхаардаг байна. Энэхүү асуудлыг хэрхэн шийдвэрлэж байгааг тодорхой улсуудын жишээн дээр авч үзэе.

Оросын Холбооны Улс

2013 оны байдлаар ОХУ-д нийт 46.2 мянган ерөнхий боловсролын дунд сургууль үйл ажиллагаа явуулж байгаагаас 27 мянга гаруй нь хөдөөгийн сургуулиуд байна. Эдгээр сургуульд нийт 13.4 сая сурагч суралцаж байгаагаас хөдөөгийн сургуулиудад нийт 4 орчим сая хүүхдүүд суралцаж байгаа ажээ[64].

ОХУ-д гэрээсээ сургуульд явах боломжгүй бага насны хүүхдүүдийн асуудлыг цөөн сурагчтай хөдөөгийн сургууль (сельские малокомплектные школы), салбар бүхий суурь сургууль (базовая школа с сетью филиалов), нүүдлийн сургууль (кочевые школы) зэрэг хэлбэрээр шийдвэрлэж байна.

Ийнхүү шийдвэрлэх эрх зүйн үндсийг нь 2012 онд ОХУ-ын Төрийн Думаас батлаж, 2013 оны 9 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлсэн “Оросын Холбооны Улсын боловсролын тухай” Холбооны хуулиар хуульчилжээ[65].

Цөөн сурагчтай хөдөөгийн сургуулийн загвар

Цөөн сурагчтай хөдөөгийн сургууль нь ОХУ-ын боловсролын тогтолцооны бүрэлдэхүүн хэсэг бөгөөд цөөн тооны сурагчтай, параллель ангигүй, 2-3 ангийн сурагчид нэг ангийг бүрдүүлсэн, энэ нэг ангитай нэг багш ажилладаг гол төлөв хөдөө орон нутагт үйл ажиллагаа явуулдаг сургууль юм.

Анхны ийм сургуулиуд 1970-аад оноос хуучин ЗХУ-д бага сургуулийн хэлбэрээр хөдөө, тосгонд байгуулагдсан байна. ЗХУ-ын задралын дараа 19 мянган хөдөөгийн сургууль татан буугдсан ба үүний дотор олон мянган цөөн сурагчтай сургууль ч татан буугджээ. 2013 оны байдлаар ОХУ-д нийт 11 мянга орчим цөөн сурагчтай хөдөөгийн сургууль ажиллаж байна[66].

Цөөн сурагчтай хөдөөгийн сургуулиудийн нийгэмд гүйцэтгэх үүрэг нь тухайн улс орон, бүс нутгийн хүн ам, эдийн засаг, нийгэм, улс төрийн амьдралын нөхцөл байдлаар тодорхойлогдохын зэрэгцээ тухайн сургуулийн сургалтын үйл явц, түүний чанар,

[64]Официальная статистика, образование. www.gks.ru
[65]Закон «Об образовании в Российской Федерации».http://edu.glavsprav.ru
[66]Сообщение Министра образования РФ. http://fulledu.ru

түвшин нь хөдөө, тосгоны нийгэм-эдийн засгийн хөгжил, хүн амын соёл, боловсролын түшинд асар их нөлөө үзүүлдэг. Үүний хамт ялангуяа бага насны хүүхдийг гэр орон, эцэг эхээс нь холдуулахгүй боловсрол олгоход чухал үүрэгтэй учраас цөөн хүүхэдтэй хөдөөгийн сургуулийг цаашид хөгжүүлэн, бэхжүүлэх асуудалд ОХУ-ын холбооны төрийн байгууллагууд болон ОХУ-ын субьектүүд, орон нутгийн төр, захиргааны байгууллагууд хуулиар олгогдсон эрх хэмжээний хүрээнд бодлого боловсруулан хэрэгжүүлдэг байна.

Тухайлбал, Томск мужийн Хууль тогтоох хурлаас “Цөөн сурагчтай хөдөөгийн сургуулийг хадгалж, хөгжүүлэх” Хөтөлбөрийг батлан хэрэгжүүлж байгаа ба өөр нэлээд олон мужийн Хууль тогтоох байгууллагаас ийм хөтөлбөрийг батласан байна. Тус хөтөлбөрт хөдөөгийн сургууль-цэцэрлэг гэсэн хосолмол хэлбэрийг хөгжүүлэх талаар мөн тусгасан ажээ.

ОХУ-ын “Боловсролын тухай” хуулийн 99 дүгээр зүйлийн 4 дэх хэсэгт хөдөөгийн цөөн сурагчтай сургуулийг сурагчдын тоог үл харгалзан санхүүжүүлэх талаар заажээ[67].

Салбар бүхий бааз сургуулийн загвар

Салбар бүхий суурь сургууль гэдэг нь нэг үндсэн бааз сургууль нь хэд хэдэн салбар сургуультай байж сүлжээгээр ажиллах загвар юм. Тухайлбал, Тамбов мужийн Рассказовскийн дунд сургууль 2006 оноос салбар бүхий бааз сургууль болсон ба өнөөгийн байдлаар 6 салбар сургуультай, үүнээс нэг дунд сургууль, 3 үндсэн сургууль, 2 бага сургуулиас бүрдэж байна. Эдгээр сургуулиуд бүгд хөдөөгийн сургуулиуд бөгөөд суралцагсад нь 10 тосгон, сууринд амьдардаг, зарим сургуулиуд нь бааз сургуулиас нэлээд алслагдмал газар оршдог. Сургууль 3 автобустай, эдгээр автобусаар зөвхөн бааз сургуулийн ойр орчмын тосгон, суурины хүүхдүүдийг зөөдөг.

Салбар сургуулиуд нь үйл ажиллагаандаа холбооны ба бүс нутгийн эрх зүйн актуудыг удирдлага болгохын зэрэгцээ бааз сургуулийн дүрэм, салбар сургуулийн тухай журам зэргийг баримталдаг. Салбар сургуулийн эрхлэгчийг бааз сургуулийн захирлын тушаалаар томилдог байна.

Алс холын тосгон, суурины хүүхдүүд салбар сургуулиудад суралцдаг ба салбарууд нь бааз сургуулиас боловсруулсан нэгдсэн сургалтын төлөвлөгөө, боловсролын болон хөгжлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, сургалт нь сургуулийн захирлын нэгдсэн жагсаалтаар баталсан сурах бичгийн дагуу явагддаг. Салбар сургуулийн ажлын төлөвлөгөө нь бааз сургуулийн сургалт-хүмүүжлийн ажлын төлөвлөгөөний үндсэн дээр боловсруулагдаж, захирал батална. Сурган хүмүүжүүлэх зөвлөлийн хурал, зөвлөлгөөн бааз сургууль дээр зохион байгуулагдаж, салбар сургуулийн эрхлэгч нар ийм хурал, зөвлөгөөн дээр ажлын тайлан, сургалтын үр дүнгийн талаар танилцуулдаг ажээ.

Салбар бүхий бааз сургуулийн загвар нь сургуулийн эдийн засгийн үр ашигтай байдлыг дээшлүүлэх замаар хөдөөгийн цөөн сурагчтай сургуулийг хадгалж, хөгжүүлэх боломжийг бий болгож байгаагаараа ач холбогдолтой юм. Иймд энэ загвар сургуулийн сүлжээг цаашид амжилттай хөгжүүлэхийн тулд, чанартай боловсролоор хангагдах тэгш боломжийг сурагчдад хэрхэн олгох, удирдлагын оновчтой ямар хэлбэрийг сонгох, орон нутгийн боловсролын байгууллагуудтай хэрхэн хамтран ажиллах, арга зүйн ямар хэлбэрүүд хөдөөгийн багшийн ур чадварыг дээшлүүлэх, сургуулийн олон нийтийн удирдлагыг хөгжүүлэх ямар арга хэлбэр шаардлагатай зэрэг олон асуудлууд өнөөдөр ОХУ-ын сургууль, боловсролын байгууллагын өмнө тавигдаж байгаа юм.

[67]Закон «Об образовании в Российской Федерации».http://edu.glavsprav.ru

Нүүдлийн сургууль, сургууль-цэцэрлэгийн загвар

Нүүдлийн сургууль нь ОХУ-ын хойд хязгаар, тундрын уугуул хүн ам, цаа буга маллагч малчдын хүүхдүүдийг ялангуяа бага насны хүүхдийг эх, эцэг, гэр бүлээс нь холдуулахгүйгээр боловсрол олгох нэг чухал хэлбэр болж байна.

Ийм загварын сургууль Бүгд Найрамдах Саха (Якут) Улс, Ямал-Ненецийн автономит тойрог зэрэг газруудад идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулж байна.

2008 онд Якут Улсын Их Хурал (Ил Тумэн) тус улсад нүүдлийн сургууль байгуулж ажиллуулах эрх зүйн үндсийг тодорхойлсон “Бүгд Найрамдах Саха (Якут) Улсын нүүдлийн сургуулийн тухай” хуулийг баталжээ[68] .

Өнөөдөр Якутын 11 районд 13 нүүдлийн сургууль ажиллаж, тэдгээрт 251 сурагч суралцаж байгаа бөгөөд сургуулиуд цаатны отогийн бүрэлдэхүүн хэсэг болж өвөл нь отор хийх газруудад хичээллэх тусгай байр бэлтгэн, харин зун нь урцанд нь хичээл, сургалтыг явуулдаг ажээ.

“Бүгд Найрамдах Саха (Якут) Улсын нүүдлийн сургуулийн тухай” хуулийн дагуу нүүдлийн сургууль нь дотроо нүүдлийн сургууль-цэцэрлэг, суурин-нүүдлийн сургууль, улирлын (зуны) нүүдлийн сургууль гэсэн хэлбэрүүдтэй байна. Нүүдлийн сургууль нь дараах онцлогтай. Үүнд:

- цөөн сурагчтай анги,
- нэг ангид янз бүрийн насны сурагчид хичээллэх,
- хичээлийн хуваарь нь уламжлалт аж ахуйн өвөрмөц байдлыг харгалзсан олон хувилбартай байх,
- сургалтын ээлжийн арга болон зайн сургалтын хэлбэрийг илүүтэй ашигладаг зэрэг болно.

Зайны сургалтын төсөл ба бааз сургуулийн дэргэд нүүдлийн сургууль байгуулах санаа нь анх нүүдэлчдийн отог, омгоос гарсан ба тэд хүүхдүүд, хүүхэд насаа гэр орондоо, эх, эцгийнхээ дэргэд өнгөрөөн, үүний зэрэгцээ боловсрол эзэмших боломжоор хангаж өгөх санал гаргажээ. Якутад хамгийн алслагдмал нутагт байгаа бааз сургуульд ч хиймэл дагуулын интернет байдаг ба одоо нүүдлийн нөхцөлд отогийн насанд хүрсэн гишүүд, эх, эцгийг нь сурган хүмүүжүүлэх ухаан, нүүдлийн нөхцөлд чанартай сургалт явуулах арга зүй, дадал, чадвартай болгох төсөл хөтөлбөрийг боловсруулж байгаа юм.

Якутын сурган хүмүүжүүлэгчдийн боловсруулж буй арга зүй, сургалтын технологийг АНУ, Канадын мэргэжил нэгтнүүд нь мөн сонирхон, авч хэрэгжүүлэхээр болжээ[69] .

ОХУ-ын хойд хязгаар, тундрын уугуул оршин суугчдын хүүхдүүдэд зориулсан нүүдлийн сургуулийн загвар нь хүүхдийнг гэрээс нь холдуулахгүйгээр боловсрол олгохын зэрэгцээ дараах зорилтуудыг шийдвэрлэдэг байна. Үүнд:

- Нүүдлийн аж ахуйгаа хадгалан үлдсэн ард түмний зуун зууны туршид эрхэлсэн аж ахуйн жишээн дээр хүүхдэд хүмүүжил олгох,
- Хойд хязгаар нутгийн онцлогт тохирсон мэдээллийн шинэ техник, технологийг ашиглах,
- Амьдралын уламжлалт хэв маяг, угсаатны соёлыг хадгалж, хөгжүүлэх үүднээс гэр бүл, үе үеийнхний холбоог улам бэхжүүлэх нөхцөлийг аажмаар бий болгох,
- Эх, эцэг нь нэгэн зэрэг багш, хүмүүжүүлэгчийн үүргийг гүйцэтгэх нөхцөлийг бүрдүүлэх,

[68]Закон «О кочевых школах Республики Саха (Якутия)». sakha.gov.ru
[69]Опыт Якутии: что такое кочевые школы? http://forum.polismi.org

- Суралцагчдын төрөлх хэл дээр сургалт-арга зүйн шинэчилсэн гарын авлага, материалыг боловсруулах зэрэг болно.

Ямал-Ненецийн автономит тойрогт уугуул иргэдийн хүүхдүүд интернат буюу дотуур байртай сургуульд суралцдаг. Ийм сургууль эцэг эх, хүүхдүүдэд нэлээд олон хүндрэл учруулдаг гэж үздэг. Юуны өмнө хүүхдүүд дассан орчноосоо холддог, тэднийг гэрээс нь авахад багагүй хөрөнгө зарцуулдаг, мөн дотуур байранд уугуул оршин суугчдын угсаатны соёл, уламжлалын шаардлагыг бүрэн дүүрэн хангах боломжгүй юм.

Иймд сургалтын үйл явцын нэг чухал хэлбэр нь нүүдлийн сургууль байгуулах явдал гэж үзээд тус тойрогт нүүдлийн сургууль-цэцэрлэг, бааз сургуулийг түшиглэсэн нүүдлийн сургууль байгуулан туршилт хийж байгаа ажээ. Ямал-Ненецийн автономит тойргийн Нэмэлт боловсрол, хүмүүжлийн ажил ба хүүхдийн эрхийг хамгаалах асуудлаарх Удирдах газрын дарга Светлана Васильева “Эцэг, эхтэй нь ярилцах нь, дотуур байрны хүүхдийн тоог цөөлж, хүүхэд гэр бүлээсээ тусдаа амьдран, сэтгэл зүй, зан суртахууны асуудалтай тулгаран, өөрийгөө хамгаалалтгүй мэт мэдрэх таагүй уур амьсгалаас тэднийг ангид байлгах механизмыг газар дээр нь бий болгох боломжтой” гэжээ[70].

Гэр бүлээсээ холдолгүй нүүдлийн сургуульд суралцсанаар хүүхдүүд, түүний дотор бага насны балчир хүүхдүүд уламжлалт орчиндоо амьдран, сургалтын үйл явцад амархан дасаж, сурч боловсрон, гэр бүлдээ сурч, хүмүүжих боломжтой болж байгаа юм.

Ямал-Ненецийн автономит тойрогт ойрын 3 жилд тойргын холбогдох хууль, эрх зүйн баримт бичигт өөрчлөлт оруулах, боловсролын хөтөлбөр хэрэгжих нөхцөлд бүсийн хэмжээнд тавигдах шаардлагыг өөрчлөх, санхүүгийн зардлын норм, хэмжээг тооцоолох арга зүйг боловсронгуй болгох зэрэг арга хэмжээ авахаар төлөвлөж байна.

Нүүдлийн сургуулийн багш, боловсролын ажилтныг дэмжих зорилгоор “Гарааны багц” («стартовый пакет»), “Соёлын багц” («культурный пакет») зэрэг нийгмийн дэмжлэг үзүүлэх арга хэмжээг мөн боловсруулсан байна.

Түүнчлэн боловсролын үйл ажиллагааг зохион байгуулах хэлбэрийг нүүдлийн нөхцөлд зохицуулах үүднээс бүсийн боловсролын хөгжлийн хүрээлэнгээс одоо баримталж байгаа сургалт-арга зүйн цогц материалыг шинэчлэх, дахин боловсруулах ажлууд хийгдэж байгаа ажээ.

Тус хүрээлэнгийн ажилтнууд төрөлх хэл, хойд хязгаарын ард түмнүүдийн хэл, соёлыг бие даан суралцахад зориулсан цахим боловсролын гарын авлага зэргийг мөн боловсруулж байгаа юм. Эдгээр нь видеокино, сэдэвчилсэн аудиословарь, өөрөө сурах, аудиодээж бичиг зэрэг хэлбэртэй байх юм.

Финлянд Улс

Цөөн сурагчтай хөдөөгийн сургуулийн асуудлыг нэлээд оновчтойгоор шийдсэн улс бол Финлянд юм. Финляндад хөдөөгийн цөөн сурагчтай сургуулиудыг хаагдахаас аврахын тулд “Хөдөөгийн хөдөлгөөн” нэртэй байгууллага үйл ажиллагаа явуулдаг. Финляндын уугуул оршин суугчид болох саамчууд амьдардаг Лапландад хамгийн олон хөдөөгийн цөөн сурагчтай сургуулиуд байдаг бөгөөд саамчуудын хэл, соёлыг хамгаалан авч үлдэхийн тулд ийм сургуулийн асуудалд Засгийн газраас нь онцгой анхаардаг. Жишээлбэл, 100 хүртэлх километрийн зайнаас сурагчдыг сургууль руу нь зөөдөг бөгөөд үүний тулд тусгай такси түрээслэн, түрээсийн зардлыг нутгийн захиргааны байгууллагаас гаргадаг байна. Харин хүүхдийн дотуур байр гэж байхгүй. Лапланд бол хүн ам цөөн, нутаг дэвсгэр том,

[70]Дети коренных народов Севера смогут учиться в кочевых школах. www.mngz.ru

иргэд нь бугын аж ахуй голлон эрхэлдэг, өөрөөр хэлбэл нүүдлийн мал аж ахуйтай газар юм. 2008 оны байдлаар Лапландын 13 цөөн сурагчтай сургууль д 670 хүүхэд сурч байжээ. Энд анхан шатны сургууль нь 1-6 дугаар ангитай бөгөөд сургуулийн сурагчдын тоо 12-оос цөөн бол зарим хичээлүүдийг нэг тасалгаанд, нэг багш бүх сурагчиддаа зэрэгцүүлэн заадаг байна.

Америкийн Нэгдсэн Улс

Америкийн Нэгдсэн Улсын Үндсэн хуулийн 10 дахь нэмэлтийн дагуу боловсролын тогтолцоог хуульчлах, хэрэгжүүлэх эрхийг муж улс бүр эдлэх эрхтэй ба харин бодлогын хэрэгжилтэнд хяналт тавих үйл ажллагааг Холбооны боловсролын асуудал эрхэлсэн байгууллага хариуцан ажилладаг.

Америк хүүхдүүд 5 нас хүртлээ сургуулийн өмнөх боловсролын байгууллагад хамрагдана. 5 настайдаа бага сургуульд *(elementary school)* ордог. Хүүхэд бүр цэцэрлэгт явах албагүй ч бүх хүүхдийн 60 орчим хувь нь хамрагддаг. Бага сургуулийн сургалт сургуулийн тойргоос хамааран 5-6 жил үргэлжилдэг. Үүний дараа хүүхдүүд дунд сургууль *(middle school)*-д дэвшиж, наймдугаар анги төгстлөө суралцана. Ахлах сургууль (high school)-д 9-12 анги төгстлөө суралцаж, голцуу 18 настайдаа төгсдөг.

Хүүхэд багачуудад ерөнхий боловсролыг үнэ төлбөргүй олгодог бөгөөд энэ үүргийн **public school** /нийтийг хамарсан/ ерөнхий боловсролын сургуулиуд үүрдэг. Үүнээс гадна **private** /хувийн/, **home** /гэрийн/ сургуулиудад хамрагдах эрх бүх хүүхдүүдэд нээлттэй.

Хөдөө орон нутгийн сургуулийг хотжилтын талбайн хэмжээнээс хамааруулан *Захын (Fringe)* буюу *Холын(Distant*), Алслагдсан (Remote) сургууль гэсэн ангилалд хамааруулан авч үзэж нэг сурагчид ногдох норматив санхүүжилтийг тогтоодог байна.

2011 онд батлагдсан Орон нутгийн боловсролын бодлогыг хэрэгжүүлэх газрын тухай хууль *(Office of Rural Education Policy Act)*-иар хөдөө орон нутгийн боловсролын бодлогыг хэрэгжүүлэхэд чиглэгдсэн дараах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлдэг. Үүнд: Орон нутгийн боловсролыг дэмжихэд чиглэгдсэн төсөл, хөтөлбөрүүдийн үйл ажиллагааг уялдан зохион байгуулах, хөдөө орон нутгийн зам тээвэр, боловсролын үйлчилгээний хөтөлбөрүүдийн үр нөлөөнд дүн шинжилгээ хийх, орон нутгийн өвөрмөц хэрэгцээнд тохирсон бодлого хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг зохицуулна[71].

АНУ-ын нийт сургуулийн 1/3 хувь нь хөдөө орон нутгийн сургууль бөгөөд 72 мянган бага сургуульд 35 сая гаруй сурагчид суралцаж байна[72]. Алслагдсан сургуулийн бага ангийн сурагчдад сургууль завсардалт, зайн сургалт, сургуулийн дотуур байрны нөхцөл байдал, багш нарын ур чадварыг дээшлүүлэх, тогтвор суурьшилтай ажиллах зэрэгт түлхүү анхаарч төсөл хөтөлбөрүүдэд хэрэгжүүлдэг.

АНУ-ын хүн ам цөөн, хөдөө аж ахуйн нутаг дэвсгэрт хөдөөгийн цөөн сурагчтай сургуулиудыг хадгалан үлдэхийн тулд ихээхэн анхаарал тавьдаг байна. Хэрэв тухайн нутагт хэтэрхий цөөн тооны сурагчид үлдвэл нэг өрөөтэй сургууль байгуулдаг. Энд нэг багш янз бүрийн насны хүүхдүүдтэй зэрэг хичээллэх бөгөөд олон тохиолдолд хэд хэдэн хичээлийг зэрэгцүүлэн заадаг. Хүүхэд бүр нь тус тусын хөтөлбөрөөр суралцана. Ийм сургуулиудад багш нарыг ажиллуулахын тулд тэдэнд материаллаг дэмжлэг үзүүлэх хэрэгтэй болдог ба хөдөөгийн цөөн сурагчтай сургуулийн багшийн цалин нь хотын сургуулийн багшийнхаас хоёр дахин их байдаг. Ер нь АНУ-д зөвхөн хүн цөөнтэй хөдөө нутгаас гадна төвлөрөл ихтэй хот сууринд ч том сургуулиудыг задлан жижиг сургууль болгох хөтөлбөр хэрэгжиж байгаа юм байна.

[71]Office of Rural Education Policy Act . https://www.govtrack.us/congress/bills
[72]National Center Education Statistics. http://www.nces.ed.gov/nhes/pdf/early/2005_ecpp.pdf

Олон улс орнуудад цөөн сурагчтай сургуулиуд нь өөр өөрийн онцлогтой, тулгарч буй асуудал нь өөр хоорондоо ялгаатай, эдгээр сургуулийг хадгалж үлдээн, хөгжүүлэх зарчим нь ижил бус байгаа нь сонирхол татаж байна. Дээр дурьдсан гадаад орнуудын туршлагаас үзэхэд хөдөөгийн сургуулиуд, тэдгээрийн шинэ загварууд нь боловсролын технолог, сургалтын арга зүйг үзэл баримтлалын хувьд шинэчлэх боломж олгож, хүүхдүүд, түүний дотор бага насны хүүхдийг орон гэрээс нь холдуулалгүй сургуульд суралцуулах, хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн олон талт үйл ажиллагаа явуулах оновчтой хэлбэр болох нь харагдаж байна.

* * *

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

1. Office of Rural Education Policy Act . https://www.govtrack.us/congress/bills
2. National Center Education Statistics. http://www.nces.ed.gov
3. Закон «Об образовании в Российской Федерации».http://edu.glavsprav.ru
4. Закон «О кочевых школах Республики Саха (Якутия)». sakha.gov.ru
5. Официальная статистика, образование. www.gks.ru
6. Сообщение Министра образования РФ. http://fulledu.ru
7. **Опыт Якутии: что такое кочевые школы?** http://forum.polismi.org
8. М.А. Червонный Проблемы малокомплектной школы в современной образовательной ситуации. CyberLeninka.ru
9. Дети коренных народов Севера смогут учиться в кочевых школах. mngz.ru
10. Базовая школа с сетью филиалов. eor.pingwinsoft.ru